

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl: 16 Sayı: 43 Nisan 2023

Yayın Geliş Tarihi: 27.10.2022 Yayına Kabul Tarihi: 06.04.2023

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1195742>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Kılıç, M. & Keskin, C. (2023). Ev Kadınlarının Serbest Zaman Yoksunluğunun İncelenmesi: Düzce Örneği, *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 603-632.

EV KADINLARININ SERBEST ZAMAN YOKSUNLUĞUNUN İNCELENMESİ: DÜZCE ÖRNEĞİ

Metin KILIÇ* **Ceylan KESKİN****

Öz

Günümüzde kadınların ücretli çalışma olarak belirttiğimiz işgücü piyasasında çalışma oranları oldukça düşüktür. Toplumda kadınların çoğunluğu ev içi ücretsiz çalışma alanlarında çoklu görev üstlendikleri görülmektedir. Bu görevlerin belli bir mesai gerektirmeyen ve kendine özgü rutinlerle belirlendiği, yapılmasının kadın tarafından zorunlu olarak görüldüğü bir algı yaratmıştır. Bu rutin ve zorunluluklar kadınların serbest zaman planlamalarını kısıtlayıcı bir etki yaratmakla birlikte, serbest zamanı bir kaçış ya da dinlenme olarak görmelerine neden olmakta ve serbest zaman yoksunluğu yaratmaktadır.

Yaptığımız derinlemesine araştırmada, kırsal ve kentsel ayrımın yanında çeşitli değişkenler gözetilerek kadınların serbest zamanı nasıl anlamlandırmaya çalıştıkları ve serbest zaman kısıtlamaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda serbest zamanları olduğunu düşünen kadınların bile serbest zaman yoksunluğu yaşadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ev kadınları, Serbest Zaman, Boş Zaman.

* Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, metinkilic@duzce.edu.tr, Düzce/Türkiye

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ceylankeskin2@gmail.com, Düzce/Türkiye

EXAMINING HOUSEWIVES' DEPRIVATION OF LEISURE TIME: THE CASE OF DÜZCE

Abstract

Today, the rate of women working in the labor market, which we define as paid work, is very low. It is seen that most women in society multitask in unpaid work areas at home. That generates a perception that these tasks do not require some overtime and are determined by their own routines and that the woman sees their performance as mandatory. While these routines and obligations have a restrictive effect on women's leisure time planning, they cause them to see leisure time as an escape or rest, which in turn, creates leisure time deprivation. In-depth research aimed to reveal how women try to make sense of leisure time and restrictions at that time by considering various variables and rural and urban distinctions. As a result of the study, it was found that even women who think they have leisure time experience a lack of leisure time.

Keywords: *Housewives, Leisure Time, Free Time.*

1. GİRİŞ

Serbest zaman ve eğlence gibi kelimeler birçok değişik anlama çağrışım yapar. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde serbest zaman sıklıkla kişisel ve bireysel olarak tanımlanmış ve bu nedenle İngilizce konuşan insanlar arasında bile evrensel olarak anlaşılmaz veya yorumlanmaz. Serbest zaman 50 yılı aşkın bir süredir ciddi bir şekilde incelenmeye başlandığından buyana tanımsal tutarsızlıktan ötürü bu alanda çalışan araştırmacılar ağıtlar yakmıştır (Howe and Rancourt, 1990: 390-392). Serbest zamanın standardizasyonunu ortaya koyamamada cinsiyet, yaş, kültür, sınıf, sosyo-kültürel faktörlerin çeşitliliğine bağlı farklılıklar ortaya çıkar. Ama serbest zaman genellikle bireylerin "seçim özgürlüğünü" kullandıkları yer ile ilişkilendirilir ve genellikle istihdam, ev işi ve diğer sosyal yükümlülüklerle ilgili kısıtlamalardan kurtulma ile karakterize edilir.

Birçok yazarın gözlemediği gibi, serbest zaman insanlara rahatlamak ve stresten kurtulmak için bir alan açarken, günlük aktivitelerin yorgunluğundan kurtulmak ve yaratıcı olmak için de fırsatlar sunar. Ayrıca sosyal ağların kurulması ve sürdürülmesi için önemli bir bağlamdır ve aynı zamanda, fiziksel aktivite yoluyla sağlığın geliştirilmesi için bir yol olarak görülür (Wimbush, 1987; Haworth, 1997; Brown and Brown, 1999; Csikszentmihalyi. 2018).

Serbest zaman kazanımları bireylerin toplumsal bir varlık olarak kendilerini inşa etmeleri için modern toplumda oldukça önemli bir yere karşılık gelse de, toplumsal cinsiyet bağlamında serbest zamanın ve serbest zaman aktivitelerinden yararlanmanın eşit dağıtılmadığını, “ortalama olarak kadınların erkeklerden daha az serbest zamana sahip olduğunu söyleyebiliriz” (Zuzanek ve Smale: 1997; Sayer, 2005; Mullahy ve Robert: 2008; Beck ve Arnold: 2009).

Bu eşitsizlik “ücretli çalışma” ve “ücretsiz çalışma” açısından değerlendirildiğinde de söz konusudur. Günümüzde kadınların ekonomik sermaye bağlamında ücretli çalışma oranları artmaktadır. Bu artış ilk bakışta serbest zaman bağlamında olumlu bir kazanım gibi düşünülebileceksen, esasında ev içi sorumluluklarda bu zamanı bir kat daha kısıtlamakta ve Deem’e göre (1996), zaman parçalanması çoğu kadının yaşamına hâkim olmaktadır. Kültürel kodlar, kadına ailede ve toplumda biçilen roller*, ücretsiz ev içi

* Tarihsel süreç içerisinde toplumda kadına biçilen roller ünlü kişilerin söylemlerinde de anlam bulmaktadır. Örneğin, Napoleon, “kadınlar sadece çocuk üretme makinesidir” demiş. Schopenhauer; kadınların ne müzik, ne şiir, ne güzel sanatlardan anladığını söylemiş, Stephen Hawking; kadınların matematikte ve fizikte daha başarısız olduğunu iddia etmiş, Einstein “Bütün diğer alanlarda olduğu gibi, fen de kadınlar için kolaylaştırılmalıdır” demiş. Jean-Jacques Rousseau, “Genellikle kadınlar sanatı sevmez, anlamaz ve bu konuda zekâları yoktur”, diye buyurmuştur. Sonuçta kadına verilen mesaj “bir erkeğin desteği olmadan hayatta kalmakta acizsin” olmuştur (Eriş, 2021). Bu denli

çalışmanın kadına atfedilmiş bir zorunluluk olarak görülmesini etkilemekte ve “serbest zaman yoksunluğu”[†]nu artırmaktadır.

Serbest zaman yoksunluğu toplumsal cinsiyet bağlamında düşünüldüğünde, kadınların erkeklere oranla daha fazla serbest zaman yoksunluğu içerisinde olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler, kadınların serbest zamanlarının, ev içi sorumlulukları nedeniyle sık sık kesintiye uğradığını göstermektedir (Shaw, 1985; Mattingly ve Bianchi, 2003, Kılıç, 2019; 2021).

2. YÖNTEM

Araştırma, Düzce ilinde yaşayan ev kadınları kapsamaktadır. Araştırmanın katılımcıları, farklı sosyo-kültürel yapıdaki ev kadınlarından oluşmaktadır. Görüşmeler yaşları 27 ile 50 arasında değişen 9’u kentsel alanda 11’i kırsal alanda ikamet eden 20 kadınla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında nitel yöntem tekniğini kullanmasındaki amacı, hem daha derinlemesine bir görüşme sağlamak hem de görüşmeleri, doğal ortamda gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktır.

Görüşme yapılan kişiler rastlantısal olarak seçilip yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile mülakatlar yapılmıştır. Araştırma sonuçlarını analiz edebilmek adına tematik veri analizi yönteminden yararlanılmıştır. Görüşmeler, Düzce Fevziler Köyü, Küçük Mehmetler Köyü, Aziziye Mahallesi ve Yeşiltepe olmak üzere toplam da dört farklı bölgede gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde, mülakat yapılacak kişinin gönüllü olarak görüşmeye katılmak istemesi dikkate alınmıştır.

karanlık dönemler geride kalmış olmasına rağmen halen daha etkisinin azalarak devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

[†] *Serbest zaman yoksunluğu*; insanların serbest zaman aktivitelerine katılacak zamanının olmaması, sosyo-kültürel sermayesinin yetersiz olması ya da serbest zamanı olmasına rağmen bu zamanı nasıl kullanacağını bilememesi/kullanamamasıdır (Kılıç, 2019).

Görüşmeler 11 Mart 2022- 5 Mayıs 2022 tarihleri arasında ortalama 3 ay içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma da önceden hazırlanan 17 açık uçlu soru ev kadınlarının yoğunluğu gözetilerek, özellikle kırsal yaşantıdaki kadınların bağ bahçe ve hayvan bakımlarının aksamaması için kadınların istedikleri yer ve zamanda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakat öncesinde kadınlara serbest zaman hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmış ve sorular mümkün olduğunca görüşmecilerin anlayabilecekleri seviyeye indirgenerek yöneltmeye çalışılmıştır. Görüşme esnasında, görüşmecilerin bilgisi dâhilin de ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Her bir ses kaydı yaklaşık olarak 33- 37 dakika arası sürmüştür. Görüşmeler sonrasında ses kayıtları bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Ev kadınlarının serbest zaman kullanım alışkanlıkları ve serbest zaman kullanım tercihlerini etkileyen faktörlerin ve serbest zaman yoksunluğunun temellerinin anlamlandırılması araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

- Modern toplum ile beraber kadının toplumdaki rolünün değişmesi, konumunun güçlenmesi ve kadına sunulan fırsatların artması serbest zaman yoksunluğunu azaltmakta mıdır?
- Kent yaşantısından kırsal yaşantıya doğru gidildikçe serbest zaman yoksunluğu artmakta mıdır?
- Ev kadınlarının eğitim seviyelerindeki artış ve yaşadığı mekân serbest zaman yoksunluğunu azaltmakta mıdır?
- Ev kadınlarının çocukları veya evde bulunan bakıma muhtaç bireyin olması serbest zaman yoksunluğunu arttırmakta mıdır?

3. BULGULAR

Tablo 1: Görüşmecilerin Bazı Demografik Özellikleri

Örneklem	Yaş	Eğitim	Gelir Durumu	Yaşadığı Mekân	Çocuk Sayısı
G1	45	Lise Mezunu	Asgari Ücret Üstü	Kent	2
G2	47	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret	Kır	2
G3	48	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret	Kır	2
G4	44	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret Üstü	Kent	2
G5	50	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret	Kır	3
G6	31	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret Altı	Kent	2
G7	29	Lisans Mezunu	Asgari Ücret	Kır	-
G8	40	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret	Kır	3
G9	41	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret	Kır	4
G10	35	Lise Mezunu	Asgari Ücret Üstü	Kent	2
G11	38	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret Üstü	Kent	2
G12	45	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret	Kır	2

G13	45	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret Altı	Kır	4
G14	35	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret Üstü	Kır	2
G15	27	Lise Mezunu	Asgari Ücret Altı	Kent	1
G16	44	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret	Kır	2
G17	34	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret Altı	Kır	3
G18	50	Lise Mezunu	Asgari Ücret	Kent	2
G19	49	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret Üstü	Kent	1
G20	47	İlkokul Mezunu	Asgari Ücret Üstü	Kent	3

Araştırmaya katılan görüşmecilerin yaş dağılımlarına bakıldığında çoğunluğunun orta yaşlı olduğu gözlenmektedir. Katılımcıların 1'i lisans mezunu, 4'ü lise mezunu, 15'i ilkokul mezunu ve gelir durumları göz önünde bulundurulduğunda genel olarak düşük sosyo-ekonomik gelire sahip oldukları tespit edilmiştir.

3. 1. Kırsal- Kentsel Yaşamda Serbest Zaman Ayırımı

Araştırmaya katılan görüşmecilerin yaşam alanları gözetildiğinde serbest zamanı anlamlandırma biçimleri ve serbest zaman aktivitelerine katılmaları arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Görüşmecilere, serbest (boş) zaman size ne ifade ediyor? diye sorulduğunda görüşmecilerin çoğunluğunun cevabı: "dinlenmek, kendine vakit ayırmak ve gezmek" olmuştur. Akabinde kendinizi rahatlatmak

için ne tür serbest (boş) zaman faaliyetlerine katılıyorsunuz? diye sorulduğunda; kırsal alanlarda yaşayan görüşmeciler genel olarak “düğün, akraba ziyaretleri, ev oturmaları ve altın (para) gününden” bahsederken kentsel alanlarda yaşayan görüşmeciler, “çarşıda gezmek, arkadaşlarıyla kafe de buluşmak, konsere gitmek ve seminerlere katılmak” gibi cevaplar vermişlerdir. Görüşmeciler bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

“...Boş vakitte dinlenmek istiyom aslında kafamı dinlim istiyom. Ama yine de günümü bomboş geçirmim kafama göre biriyle gidip muhabbet edim. Hani günüm güzel geçsin... ..Hm bide ben güne pek katılmıyorum ama ablamın var işte o akrabalar falan toplandıklarında bende gidiyorum öyle iyi geliyor. Çayımızı falan içiyoruz yiyip içiyoruz. Birisi bişey anlatırsa dinliyoruz. Bu ara ekonomiden her şey aldı başını gidiyor yani mesela. Bizde ev hanımıyız yani bi aile geçindiriyoruz yani yeri geldiğinde.”(G3, 48, Kır)

“Bazen oh diyom yani dinlenmek için bazen diyom biraz gidem komşulara bakam. Değişiyö yani bi gün onu yapmak istiyom yarın başka şey yani. Bazen kafamı dinlemek istiyom... Valla kapılarda hiç işimiz bitmiyor bizim. Odun kesiyöz bahçe düzenliyoruz ne bilim. Ama seviyom ben bu bahçeyle falan uğraşmayı evde daralınca kapıya çıkıyom hemen. Düğünler olursa oraya gidiyöz cenazelere gidiyöz iyi oluyo gidiyöz öyle. Biz gezmeyi çok severiz eşim çok sever. Aslında biz çok yerleri geziyöz. Eşim haydi dedim mi gidiyöz yani biz ‘hazır asker’. Genelde mesela Bolu’ ya gideriz. Türbeleri ziyaret ediyöz, pikniğe gidiyöz.” (G5, 48, Kır)

“Kurtuluş vallahi. Boş zamanda tabi ki kendi başıma kalabiliyorum. Kendimle ilgilenmeyi seviyorum. Yapmak istediğim şeyleri yapıyorum. Mesela dışarıya çıkıyorum. Arkadaşlarla kahvaltıya gidiyorum eşim eğer çocuklara bakarsa, eşim ilgilendiği zaman arkadaşlarla rahat vakit geçiriyorum. ...İşte arkadaşlarla çaya kahveye gidiyöz geliyöz birbirimize. Arkadaşlarla olunca arada eğitime seminerlere gidiyoruz...” (G6, 31, Kent)

“Eğer yorgunsam dinleniyorum ara ara kitap okuyorum genelde roman oluyor televizyondan falan psikologları dinliyorum çocuk ve ailelerle ilgili... Benim farklı farklı gruplarım var. Mesela sülaleyle olan bir grubum var onlarla cumartesi günü bi tanesinin evinde toplandık. Bu çarşamba oğlumun sınıf arkadaşlarının velileriyle bi kafede toplancaz. Değişiklik olsun dedik. Onlarda ev hanımı farklılık olsun zaten hep evdeyiz eve bağlıyız. Onun dışında sinemaya çocuklarımla gidiyorum.” (G11, 38, Kent)

“Vallahi ben yalnız kalıp rahatlamayı kendimi dinlemeyi böyle sessizlik istiyorum. Günlük hayat beni yoruyor. Her zaman için yoruyordu.”(G13, 45, Kır)

“Yani daha çok dinlenme vakti. ...Arkadaşlarımın evine gidiyorum çay, pasta, yemek yiyoruz. Yılda bir bilemedin iki kere pikniğe gidiyoruz. Yazın derelere, dağlara gidiyoruz. Bir ara da halk eğitimin Kuran Kursuna gittim.” (G12, 45, Kır)

“Dinleniyorum mesela kedilerim var dışarda onlarla konuşuyom. İşim olmadı zaman dışarıya çıkıyom kedilerle oturuyom. İyi geliyor rahatlatıyor beni mutlu ediyö. ...Valla kafam eserse çarşıya gidiyorum biraz dolaşmaya genel de küçük oğlum bana çok eşlik eder. Bana çok düşkün beraber yemek yiyöz çay içiyöz. Stres atıyöz beraber. Günümüz var böyle bikaç kişi yakın arkadaşlarla onlarla dışarda toplanıyöz mesela. Lokantaya gidiyöz yiyöz içiyöz yani ne bilim evden çok bunalıyöz ya evden çıkalım da yani ne olursa olsun. Mukabelelere gidiyom. Aa ben kursada gittim sıfıradan başladım Kuran’a, kapı süsü kursuna.”(G18, 50, Kent)

Görüşmecilerin söylemleri genellendiğinde serbest zamanın “dinlenmek” için kullanılan bir zaman olarak algılandığı söylenebilir. Bilimsel olarak yapılan araştırmaların çoğunda, serbest zaman baskı ve yükümlülüklerden kurtulmak adına bir dinlenme faaliyeti olarak görülmektedir. Bu görüş genellikle pozitif serbest zaman algısı olarak anlandırılmaktadır (Juniu and Henderson; 2001).

Başka bir açıdan dinlenme, olumsuz bir çağrışım taşıyan zaman kaybını yansıtır. Serbest zamanın karanlık yüzü, sapkın tarafı (Rojek, 1999; Kılıç, 2020) olan ve zamanın nasıl algılandığını anlamaya çalışırken göz ardı edilmemesi gereken tarafıdır. Dinlenmek, enerjiyi geri kazanmak mahiyetinde anlamlandırılırsa faydacı iken enerjiyi geri kazanmadan öte rutinleşen bir davranışa dönüşürse zaman kaybı olabilme ihtimali artacaktır. Green ve Singleton (2006) bu durumu, hiçbir aktivitenin her zaman serbest zaman etkinliği olamayacağı çünkü bazı koşullar altında neredeyse her şeyin bir zorunluluk olabileceği şeklinde ifadelendirmektedir. Görüşmecilerin söylemlerinden hareketle, yoğun ev hayatının kadınları yordugunu ve aslında düşünülenin aksine zorunluluklardan ötürü serbest zaman yoksunluğu çektiklerini görüyoruz. Bazı görüşmeciler bu durumu şöyle açıklamaktadırlar:

“Bi kaç saat anca yani. İşte o birkaç saatte de oturuyom veya biraz dinleniyom. Yine işlerim oluyo yarım saat falan bi oturuyom sonra aynen devam evde kapıda onları yapıyom. Gündüz işim oluyo da akşamları eşimle televizyon izliyorum.”(G5, 50, Kır)

“Günlük şöyle gün boyunca devamlı çocuğum hep yanımda tek başıma kalmıyorum. Ama tabi arkadaşlarla çay kahve falan o tarz birbirimize gidip geliyoruz. Ama o zamanda çocuk yanımda da tabi bi yandan ona da bakıyorum. Yani anca akşam onlar uyduktan sonra bi kendi kendime kalıyorum. Gün içinde dinleniyorum aslında ama tabi anca onlar uyduktan sonra birkaç saat tam olarak boşum.”(G6, 31, Kent)

“Uzanırım dinlenirim yani. İnsan rahatlamak istiyoo günlük bir saat kendine ayırmak çok büyük bi nimet yani insan için bence çok büyük rahatlık. Dinleniyosun hem kafan rahatlıyo kendi kendine kalıyon.”(G7, 29, Kır)

“Kendim için hiç vakitim yok hiç. Hep bi şeyler yapıyorum. Mesela sabahları kalkıyorum kendime bi kahvaltı hazırlıyorum. Sonra kızlar okula eşim işe gidiyo işe. Sonra genel temizlik çamaşır, bulaşık...” (G4, 44, Kent)

Ev kadınları, toplumumuzda çokça serbest zamana sahip olduğu düşünülen bir algıdadırlar. Ancak görüşmecilerin ifade ettiği üzere gün içinde evde gösterdikleri ücretsiz emek (ev işleri, çocuk bakımı vs.) gücünden dolayı kendilerine vakit ayıramamaktadırlar. İddialı bir biçimde kadınlar tüm evin iş yükünü tek başına üstlenmiş konumdadırlar. Bu durumdan dolayı kendileri, serbest zamanı daha çok dinlenerek geçirilen bir zaman dilimi olarak görmektedirler. Kendisine yeterince vakit ayıramayan çoğunluğun yanında, kendine vakit ayırabildiğini söyleyen görüşmecide olmuştur ve G9 bu durumu şöyle ifade ederek:

“Çok ayırıyom valla. Ben oturuyom hep. Sabah 7 de kalkarım en geç 8.30 boşalır benim evim. Herkes okuluna gider eşim işine gider. 9- 12 arası programımı yaparım evimi temizlerim, yemeğim yoksa yemeğimi ayarlarım o aralıkta ondan sonra düşünürüm işte nereye gideceksem arabam da var. İstedğim yere giderim gezerim. Eşimin kendi arabası var benim kendi eşimde hiç karışmaz ona sadece gitceğim yeri haber veririm o kadar. Akşam çocuklarımın geleceği saatte evde bulunurum hani çocuklarım mağdur olmasın diye. Hani onların okul saati arasında hem işimi hem gezmemi ayarlarım yani.” (G9, 41, Kır)

Görüşmeci 9 gün içerisinde kendine yeterince vakit ayırabildiğini ifade etmektedir. Ancak görüşmecinin kendisine vakit ayırabilmesi için önce evdeki sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. İlgili alanyazın çalışmaları kadınların serbest zamanlarının, ev içi sorumlulukları nedeniyle sık sık kesintiye uğradığını göstermektedir (Bittman ve Wajcman, 2000; Mattingly ve Bianchi, 2003). Bu kesintinin temel sebebi, kendisine serbest zaman ayırdığını düşünen

kadın, çocuklar gelmeden evde olmalı ve yemeklerini hazırlamalıdır. Kadın çocuklarını mağdur etmeden ve evin ihtiyaçlarını aksatmadan kendine vakit ayırabilir. Zamanlarının çoğunu ev-içi görevlere ve yükümlülüklerle ayırması nedeniyle gündelik yaşamın sürdürülmesinde ağırlıklı rol üstlenen kadınların, zaman kullanımında yoksunluk yaşadıkları gözlemlenmektedir. Kendilerine istedikleri ve ihtiyaçları olduğu kadar serbest zaman ayıramamaktadırlar. Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak toplumun kadına yüklediği misyonu tamamlamaya çalışmaktadırlar. Çocuklara bakmak, onların eğitim ve sağlığıyla ilgilenmenin genellikle kadının sorumluluğuna bırakılması, ev işlerinin kadın tarafından yapılması gerektiği algısı ve genelde ev kadınlarınca da doğru olan, yapılması gereken bu düşüncesi ile kendilerini mecbur hissetmeleri, serbest zaman yoksunluğunun oluşmasına etken olmuştur.

Bu alanda yapılan çalışmalar gösteriyor ki, kadınların serbest zaman kullanımını etkileyen birçok faktör söz konusudur. Günümüz insanı şimdiye kadar hiçbir insanın sahip olmadığı kadar serbest zamana ve değerlendirme olanaklarına sahiptir. Serbest zaman değerlendirme alanları günümüzde büyük bir piyasa haline dönüşmüştür. Araştırmada ekonominin serbest zaman üzerine etkisini anlayabilmek adına; serbest zaman faaliyetlerine katılımınızı etkileyen faktörler nelerdir? Ailenize ekonomik katkı sağlayabilecek bir işte çalışmak ister miydiniz? Neden çalışmıyorsunuz?' gibi sorular yöneltilmiştir. Görüşmeciler kendilerini şöyle ifade etmişlerdir:

"Evde el işi yapıyorum. Çocuklarımla her işiyle kendim ilgilenmek istedim bu yüzden dışarıda bir işte çalışmayı hiç düşünmedim. Maddi durumumuz aman aman kötü değil kötü olsaydı mecburen çalışırdım. ...Ekonomi olmazsa ben bunların hepsini yapamam. Yaptığım el işi olmasa sadece kocamdan para alsam olmaz. Yaptığım işin parasının bir kısmını kendime harcıyorum. Önceden akşam saatlerinde dışarıya çıkmaya çekiniyordum. 'Şuna bak akşam vakti dışarda ne işi

var 'falan derler diye. Ama artık bilmiyorum yaşımdın ilerlediğinden mi daha çok tecrübeme kazandım bilmiyorum ama ben artık takmıyorum. Hani çıkabiliyorum istediğim gibi.'(G11, 38, Kent)

"Bizim hayvanlarımız, bahçemiz, tarla var zaten. Bahçeye yimelik patates, soğan, ıspanak ekıyorum. Arkada 6 dönümlük tarla var oraya yazın yeşil fasulye, yeşilbiber, kırmızıbiber ekıyorum olunca da topluyorum pazarcılara satıyorum onlarda pazarda satıyor. Eltilerim de yapıyor bunu. Salça yapıyorum domates, biber salçası onları satıyorum. Şimdiye kadara yumurta hiç satmamıştım ama Allah'a çok şükür tavuğum da var bir sürü onların yumurtasını satıyorum. Günde 20-30 lira geçiriyor elime. İneklerim var sütünü sağıp satıyorum. Eltimin oğlunun öğretmenleri tereyağı süt istiyor onlara yapıp yolluyorum. Elime geçen parayla da günlük ihtiyacımızı karşılıyor. Kocamın sigarası evin ihtiyaçlarına gidiyor. Bazen kocam da yardım ediyor benim belim ağrıdığına ineği sağıyor. Ben tabi eskisi gibi değilim bir de rahatsızlık geçirince daha çok yoruluyorum."(G12, 45, Kır)

"Maalesef hiç çalışmadım. İsterdim ama eşim izin vermedi halen daha da izin vermez. Kıskançlıktan da olabilir zaten eşim izin verse ailesi izin vermez."(G15, 27, Kent)

Araştırmada bireylerin sosyal ve ekonomik sermayelerinin yetersiz olması, serbest zaman kullanımlarını etkileyen önemli bir faktör olarak gözlemlenmiştir. Özellikle ekonomik hayatta gerçekleşen değişiklikler aile yapısında ve beraberinde kadının aile içindeki konumunda değişmelere ön ayak olmuştur. Son dönemdeki gelişmeler hayat şartlarının zorlaşmasına rağmen, yaşam kalitesinin arttırılmak istenmesi ekonomiyi hayatımızın merkezine yerleştirmiştir. Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu evlenmeden önce farklı iş

tecrübelerinin olduğunu belirtmişlerdir. Görüşmeciler bu konuda kendilerini şöyle ifade etmektedirler:

“Gençlikte işe başlamıştım ama yarım kaldı artık şimdi bünye kaldırmaz yapamam ki. Bide gençlikte eşimle biz dükkâna gidiyorduk dükkân vardı gümüşçü dükkânı. Gümüş tamiri imalatı falan yapıyorduk... Bir müddet sonra dükkân kapatılınca evde kaldım. Çocuklar küçüktü ondan sonra çocukların peşinde bilmem ne okula gidiyorlar geliyorlar derken benim de yaşım baya ilerledi.” (G2, 47, Kır)

“Daha önce çalışıyodum. İlk çocuğum okula gitmeden önce çalışıyodum. Oğuzhan 3 yaşındaydı ben çalışmaya başlamıştım. 8 yaşındayken bıraktım. Bire başlarken çalışmak istemedim onun eğitimini ne bilim boş vermek istemedim. Ben ilgilenmek istedim. O zamanlar öyle bıraktım sonra eşimde istemedi bende öyle yani.” (G20, 47, Kent)

Görüşmecilerin şuanda çalışmıyor olmasının ardındaki neden eşlerinin çalışmalarına izin vermemesi ve çocuk bakımı gibi sorumlulukları yerine getirmesi yer almaktadır. Kadının çalışma hayatına katılma pratiğinin eşinden aldığı izne bağlı olmasının dezavantajlı konumunu kır ve kent yaşamında da görüyoruz. Ancak yapılan araştırmada kırsal alanlardaki kadınların ‘ev dışına çıkmadan’ ürettikleri el işleriyle, bağ-bahçe ekerek ve elde edilen ürünleri satarak ailelerine ekonomik katkıda buldukları tespit edilmiştir. Bu üretim evresinin özellikle yaz aylarında havaların elverişli hale gelmesiyle beraber çok daha yoğun bir hale geldiği belirtilmiştir. Ev kadınları bu süreçte kendi serbest zamanlarından feragat ederek, el emeğini satmaktadır. Dışarı da (fabrika, tekstil vs.) çalışmaları belli nedenlerden ötürü engellense de bu durum kırdaki yaşayan ev kadınlarının ekonomik sermaye üretkenliğine engel olamamıştır. Sattıkları emek gücü sayesinde ev ekonomisine önemli katkıda bulunmuşlardır. Elde ettikleri bu geliri ise kendileri için değil çocukların ve evin ihtiyaçları

doğrultusunda harcadıklarını ifade etmişlerdir. Ev kadınlarının kendileri için ayırabilecekleri zaman diliminden aile ve çocuklarının ihtiyaçları için “sessiz bir vazgeçiş” söz konusudur. Bağımlı emek teorisi bağlamında düşünüldüğünde, bu sessiz vazgeçişle kadınların serbest zamanlarının kendileri tarafından kısıtlandığı ve bu kısıtlanmanın karşı cins tarafından patolojik görülmemesi söz konusudur (Thrane, 2000).

3.2. “Ev Dışı” Zaman Kullanımı

Serbest zaman faaliyetlerine katılım için “ev dışına” çıkma araştırmadaki görüşmecilerin sosyal ve ekonomik sermayeleri dikkate alındığında oldukça önemli bir nitelik taşımaktadır. Kır ve kent ayrımı gözetmeksizin tüm görüşmeciler için ev dışında serbest zaman etkinliklerine katılmak oldukça önemlidir. Görüşmecilerin serbest zamandan beklentileri arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Bu durumda ev dışına serbest zaman kullanımı kentte ve kırsal alanlarda yaşayan görüşmecilerin, katılım sağladığı serbest zaman etkinlikleri arasında anlamlı bir fark oluşmasına neden olmaktadır. Görüşmeciler serbest zamandan beklentilerini şu şekilde ifade etmektedir;

“Yani insan hayatı boş geçirmemeli bir şeyler başarmak için gayret etmeli. Ben hep bi şeyler öğreniyim bi şeyleri daha iyi yapayım istiyorum ondan. Kendimi geliştirmek istiyorum.” (G1, 45, Kent)

“Bi şeyler üretmek çok mutlu oluyorum ürettiğim zaman... Bunlar bana yaptıkça öz güven veriyor. Meraklıyım bilmediğim şeyi öğrenme taraftarıyım. Arkadaşlarla farklı ortamlara giriyoz, sosyalleşiyoruz iyi geliyor bunlar.” (G17, 34, Kent)

“Kafa dağıtıyosun yani mutlu oluyosun. Ev ortamından çıkmış oluyosun yani evde her gün aynı rutin işler yapıyosun, o anlık başka bişeyler yapıyorsun değişiklik oluyo. Kendine iyi geliyor kafa dağıtıyosun.”(G6, 31, Kent)

“Yeni arkadaşlar yeni çevre edinmek eğlence bunları bekliyo insan baş vaktinde bir farklılık bir neşe olsun güzel vakit geçirsin.” (G13, 45, Kır)

Kentsel alanlarda yaşayan görüşmeciler genel olarak serbest zamandan beklentisini yeni şeyler öğrenmek, üretimde bulunmak, rahatlamak ve sosyalleşmek olarak anlamlandırırken, kırsal alanlarda yaşayan görüşmeciler ise daha çok stres atmak, dinlenmek ve akrabalarıyla arkadaşlarıyla sohbet etmek, vakit geçirmek şeklinde anlamlandırmışlardır. Bireylerin ifade ettiği serbest zaman beklentileri içinde buldukları ekonomik şartlar, sorumluluklar ve imkânlar dâhilinde gelişmiştir. Henderson ve Hickerson’un (2007) söylemiyle, kadınların serbest zamanları sosyal faktörlerin kısıtlamalarına bağlıdır ve bütünseldir. Her kadın bildiği, gördüğü kadarını yaşamak ister. Kırsal alanlarda yaşayan görüşmecilerin serbest zamandan beklentisinin yalnızca dinlenmek, stres atmak veya akrabalarıyla muhabbet etmekten ibaret olması tamamen bu olguyla alakalıdır. Görüşmeciler serbest zamandan beklentileri doğrultusunda aktivitelere katılım göstermişlerdir. En çok vakit ayırdıkları serbest zaman faaliyetleri? ve serbest zamanlarında hep yapmak istedikleri faaliyetlerin neler olduğunu sorduğumuz da görüşmeciler şöyle cevaplar vermişlerdir;

“En çok valla komşularla bol bol kahve içmek yani. Çay kahve bunlar genelde her öğleden sonra olan şeyler yani kesinlikle. Yazın özellikle müsait olursak gerçekten gün aşırı yapıyoruz bunu. Ramazana girmeden bi yapalım dedik mesela hep beraber yaptık...Aslında kitap da okumak isterim. Bu dini kitaplar da olabilir, tarih te olabilir bunu istiyorum aslında ama çocuklardan pek fırsat olmuyo.”(G10, 35, Kent)

“Valla en çok elişi yapıyorumdur. Evlenmeden önce de yapıyodum ama buraya geldiğimden beri daha çok yapıyorum. 10- 15 yıldır falan yapıyorum yani. Hani el işi bana bi iş gibi gelmiyor artık kafanı falan boşaltıyon, boş durmuyon ben seviyom yani... Yani hiç öyle bi şey aklıma gelmiyor ama yine kafamın bi kenarında hacca umreye gitmek var. Ondan başka yok aklıma gelmiyor yani.”(G8, 40, Kır)

“Şimdi şuanda valla çok boş zamanım yok eskisi gibi çünkü sabahları kursa gidiyorum ben öğlene kadar. Kuran kursuna diyanetin. İki senedir gidiyorum yani buna. Orada Kuran öğreniyoz dini bilgiler öğreniyoz seviyorum ben orayı maneviyata iyi geliyor. Biliyodum da ben şimdi tecvit falan öğreniyorum... Yo öyle özel bişey yok. Ben en çok Umre ye gitmek istiyom aslında tabi nasip olmadı yani. İstanbul’ la gitmek isterim yani sık sık orada kızlarım var benim bütün ailemde orada. Aslında bazen yapıyoz bazen yapamıyoz yani ne bilim. Para önemli yani bu işleri yapmak hep para ister yani e bide adam hep çalışıyo onun zamanı yok ondan olmuyo yani.”(G9, 41, Kır)

“Birkaç yıldır ebru sanatı kursuna gidiyorum...Ben böyle dolu dolu bilmediğim yerleri gezmeyi severim. Eşimle çocuklarımla beraber yapamıyoruz çünkü vakit yok denk getiremiyoruz iş güç çocukların okulu falan.” (G1, 45, Kent)

“Boş zamanım daha fazla olsun kurslara gideyim isterdim ne bilim el işi olur, yemek kursları olur, el sanatları olur. Severim böyle şeyleri de işte tam bu şeyleri yaşayacağım zamanlar da bu hastalık geldi başımıza... En çok el işi yapıyorum. İğne oyası da rahatlatıyor beni. Eşimin o günkü haline göre değişiyor eğer onu çok kaldırıp yatırırıysam daha az yapıyorum ama hep elim doludur.”(G13, 45, Kır)

Görüşmecilerin en çok vakit ayırdığı serbest zaman etkinlikleri incelendiğinde çoğunun sıradan serbest zaman etkinliği olduğunu görüyoruz. Sıradan serbest

zaman etkinlikleri herhangi bir eğitim gerektirmeyen, kişiye “haz” ve “mutluluk” veren kısa süreli etkinliklerdir (Stebbins, 1997a). Sıradan serbest zaman etkinliklerinden alınan doyumda kısa sürelidir ve hiçbir şekilde bir kariyer sunmaz. Sıradan serbest zaman etkinlik biçimleri birbirinden çok farklı olabilir; yürüyüş yapmak, televizyon izleme, pikniğe gitmek, uyumak vb. bunlara dâhildir. Yapılan araştırmada görüşmecilerden yalnızca bir tanesinin belli bir sistematikliği içinde barındıran ve kişiye haz ve mutluluktan öte “tatmin” duygusu veren ciddi serbest zaman etkinliğine (Stebbins, 1997b) katılım sağladığı tespit edilmiştir. Görüşmecilerin çoğu sıradan serbest zaman etkinliklerine katılmalarının nedenini zamansızlık, ev içi rol dağılımına bağlı olarak sorumlulukların fazlalığı ve çocuk bakımından kaynaklandığını ifadelemiştirlerdir. Toplumda ‘kadın’ olarak dezavantajlı konumda olan görüşmeciler evlenmenin beraberinde çocuk olgusuyla beraber kendi yaşamlarını, ihtiyaçlarını arka plana atmaktadır. Görüşmeciler bu ‘sessiz vazgeçiş’ de gönüllü olduklarını belirtmişlerdir. Görüşmecilere ev dışında en fazla vakit ayırdığı serbest zaman faaliyetleri sorulduğunda ise şöyle cevaplar alınmıştır;

“İşte pikniklere, akrabama ziyaretlerine gidiyoruz. Ebru kursu var ama ben onu boş zaman olarak bakmıyorum ciddiye alıyorum aslında.” (G1, 45, Kent)

“Hem aslında bizim evin dışında çok aktivitemiz oluyor. Yani aynı memleketliyiz eşimde bende burada doğduk burada büyüdük. Eşim dostumuz, akrabalarımız, hepsi burada hep onlarla vakit geçiriyoruz. Düşünlerimiz, nişanlarımız, cenazelerimiz, hastalarımız yoğun yani sürekli gidiyoruz yetiyor zaten.”(G2, 47, Kır)

“Kışın komşulara gidiyorum yazın o kadar çok vaktimiz olmuyor, dedim ya tarlalarla falan uğraşyoruz. Komşulara gittiğimde de toplanıp el işi yapıyoruz.

Boş duran olmuyor. Bir yandan yiyoruz içiyoruz biraz dedikodu yapıyoruz adamları çekiştiriyoruz.” (G14, 35, Kır)

“İşte arkadaşlarla çaya kahveye gidiyöz-geliyöz birbirimize. Geçen yaz önce eğitimde dikiş kursu falan açıldıydı oraya gitmiştim sonra beğenmedim bıraktım bana göre değildi. Hafta sonları genelde kız kardeşlerimle görüşüyorum eşli olarak onlarla görüşüyorum. Anneme kayınvalideme gidiyorum, arkadaş oturmaları oluyor. Bazen planlı bazen plansız. Eşimle sinemaya gidiyoduk küçük oğlum olmadan önce. . Hemen iki dakkada hazırlanıp çıkıyorum. Otobüse binince bile mutlu oluyom bazen çok sıkıldığımda. İşte günlerimiz oluyor mesela arkadaşlarla günlerimizi dışarda yapabiliyoruz. O gün mesela yemeğe gidiyoruz dışarıya kahvaltıya falan. Her defasında başka bi yere gidiyoruz. Mesela bi gün lokantaya gittiysek sonra pastacıya gidiyöz, sonra başka bi yere.”(G6, 31, Kent)

Komşuya gideriz arkadaşlarla anlaşır ona gideriz. Günlerimiz var oturmalı iki tane günümüz var onun haricinde yelek ve namaz başörtüsü gibi günlerimiz var yani. Orada oturuyoruz gırgır şamata.. Düğünler olursa oraya gidiyöz cenazelere gidiyöz iyi oluyo gidiyöz öyle. Biz gezmeyi çok severiz eşim çok sever. Aslında biz çok yerleri geziyöz. Genelde mesela Bolu’ ya gideriz. Türbeleri ziyaret ediyöz, pikniğe gidiyöz, alışveriş merkezlerine gidiyöz yani ne bilim.” (G8, 40, Kır)

Görüşmecilerin ev dışında serbest zaman faaliyetlerinde bulunmada çok istekli oldukları gözlemlenmiştir. Kadınların etkinliklere katılmak amacıyla ev dışına çıkmalarının, geleneksel çevrelerinden, günlük rutinden, zorunlu görevlerinden ve ilişkilerinden kurtulmalarına yaradığını göstermektedir. Görüşmecilerin yaşadığı mekânlar ve imkânlar dikkate alındığında kentsel alanlarda yaşayan görüşmeciler ev dışındaki serbest zamanlarını sinema, kafe, restoran gibi ücret karşılığında yararlanıla bilen faaliyetlerden yana kullanırken, kırsal alanlarda yaşayan görüşmeciler ev dışı serbest zamanlarını daha çok akraba ziyaretleri,

komşu ziyaretleri, piknik, cenaze ve düğünlerden yana kullanmıştır. Kırsal alanlarda yaşayan kadınlar için düğün ve cenazeler gönüllü katılımı ile gerçekleşen oldukça önemli serbest zaman faaliyetleri olarak görülürken, kentsel alanlarda yaşayan kadınlar için düğün ve cenazeler bir serbest zaman aktivitesi olmanın dışında zorunluluktan katıldıkları organizasyonlardır.

3.3. Aile Üyeleriyle Planlanan- Planlanmayan Serbest Zaman

Hemen hemen her toplumda bireyin sosyal yaşamı üzerinde en büyük etkiye sahip kurum, ailedir. Aile en önemli toplumsal kurumlardan birisidir. Geçmişten günümüze aile, birçok değişim geçirmiş ve geçirmeye devam etmektedir. Görüşmecilerin serbest zaman faaliyetlerine katılımlarında, serbest zaman faaliyetlerine ailenizle mi yoksa yalnız katılmayı mı tercih ediyorsunuz? sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir;

“Ya yerine göre yalnız yerine göre beraber. Bazen yalnız olmak daha iyi geliyor bana kimine kalabalık iyi gelir ama bana bazen de yalnızlık daha iyi gelir. Denizi çok severim bide böyle deniz kenarında bi yerde otursam bıraksalar hiç şey yapmam yani çok iyi olur. Yalnızken oturuyorum kendimi dinliyorum düşünüyorum yani. Eşimle de dışarı çıkarız hafta da bi kere iki kere Alışveriş yaparız ihtiyaçlarımızı alırız. Ailemde şimdi burada bazen hep beraberde gideriz bazen bizim yalnız gittiğimizde oluyo.” (G7, 29, Kır)

“Ben ailemden ayrı kalmak istemiyorum yok yani çocuklarım olmadan olmaz. Eşimle, ailemle gezmeyi daha çok seviyorum onlarla gidiyorum ne bilim onlarsız bi yere gitmeyi pek sevmiyorum. Hani arkadaşlarım ayrı bişey evet onlarla da zaten normalde de gündüz görüşüyoruz mesela bi şekilde yani eşimle ailemle daha çok vakit geçirmeyi seviyorum işe falan da gidiyo ya.” (G6, 31, Kent)

“Ben ailemle güzel yemekler hazırlım yiyelim içelim. Oturup güzel güzel sohbet edelim ben en çok bununla mutlu olurum. Onlar iyi olsun beraber olalım bana yeter. Öyle benim çok şey isteğim yok yani. Ben her şeyi beraber olunca mutlu oluyorum. Akşam işte biraz kafamı dinlesem yeter bana yani.”(G14, 35, Kır)

“Yerine göre değişiyor aslında. Mesela bu akşam günüm var yalnız gitmek istiyorum kızım da evde babasıyla kalsın. Her zaman her zaman kalabalıkta olmuyor.”(G20, 47, Kent)

Görüşmecilerin bir kısmı serbest zaman faaliyetlerine ailesiyle beraber katılmayı tercih ederken bir kısmı ise yalnız katılmayı tercih ediyor. Bireylerin bu tercihlerini gündelik hayatın monotonluğundan ve yoruculuğundan ayrılmak, evin ihtiyaçları ve çocuk bakımından biraz olsun uzaklaşmak adına yapılacak serbest zaman faaliyetinin mahiyetine göre seçim yapılmaktadır.

Aile kurumunun en önemli parçalarından çocuğun ev kadınlarının tercihlerini etkileyip etkilemediğini öğrenmek adına yöneltilen soruya şu cevaplar verilmiştir;

“Genelde çocuklar okuldayken gitmeyi tercih ediyoruz. Onun dışında hafta içi gidiceksem okuldan çıkışını bekliyorum, daha çok hafta sonu dışarıya çıkıyorsun. Köyün içinden bir komşuya gideceksen söylüyorsun okuldan çıkınca senin yanına geliyor. Her şeyi etkiliyor aslında yani çocuk demek sorumluluk demek.”(G14, 35, Kır)

“Benim büyük oğlum biraz sıkıntılı ikinci öğretim onun okulu öğlene kadar yatıyo geç kalkıyo. Biraz kaprisli o herşeyi yemez ona göre hayatımı uyduruyom ben artık...Şuan en rahat zamanımız yani rahata erdiğimiz dönem. Onlar üniversite sınavına girene kadar kurallarım vardı benim mesela oğlum sesten rahatsız

oluyo diye misafir kabul etmiyodum. Onlara evde varlığını bile hissettirmiyodum rahatsız olmasınlar diye. Ama çok şükür verimini aldık yani.”(G18, 50, Kent)

“Tabi canım. Mesela kızım formasyona gidiyor o geleceği zaman bir yere gitmiyom bile. Arıyor beni anne sobamı yak, yemeğimi ısıt hazırlıyorum. Birde kızım korkar evde tek başına durmaya korkar onu da yalnız bırakmam. Hele akşamları korkar diye dışarıya çıkmamaya özen gösteriyorum.”(G12, 45, Kır)

“Çocuklar büyüyene kadar ben hiçbir yere gitmedim zaten. Hatta zorunda olmadıkça cenaze düğün olmadıkça çıkmıyordum.”(Görüşmecı 11, 38, Kent)

“Evet, çocuklarla bazı yerlere gitmiyorum. Mesela alışverişe onular için gitmiyosam, kendim için gidiyosam onunla ilgilenmekten kendime bişey bakamıyorum örneğin. Direk onlar için gidiyosam yemeğe o tarz yerlere falan tamam amenna ama arkadaşlarla falan gidiyosam çocuk yanımda götürürüm ama yani onlarla ancak şey yerlere gidiyom parkı olan, oyun havuzu olan yerlere. Bazı yerlerde çocuklarla olmuyo yani rahat edemiyosun mesela Kuran’lar falan varsa babalarına bırakıyom ben kaçıyom.”(G6, 31, Kent)

“Eskiden karışanlar oluyordu kocam sıkıyordu çocuklar vardı bir yere gidemiyordum evden dışarı çıkamıyordum. Tam rahata erdik eşim kıskanmayı bıraktı çocuklar büyüdü hastalık çıktı.”(G13, 45, Kır)

Algılanan partner duyarlılığı karşılıklı duygu düzenleme eğilimini arttırmaktadır (Tosyali ve Harma; 2021). Yani eşlerin birbirlerini ne derece anladıkları ve saygı duyduklarıyla, problem karşısında yeni perspektifler edinebilmek için olayları birlikte ele alma eğilimlerinin arasında doğrusal bir ilişki vardır. Çocukların kadınlarda serbest zaman yoksunluğunu artıran etkisi partner duyarlılığının ve duygu düzenlemenin eksikliğini bize göstermektedir. Bu durum esasında çocuk sahibi olduktan sonra erkeklere kıyasla kadınlar, ev işlerine daha fazla zaman

ayrım zorunda kaldıklarının (Sanchez ve Thomson, 1997) ve serbest zamandan daha çok kadınların feragat ettiğinin açık göstergesidir. Kadınlar sosyal hayatlarını düzenlerken ev içi yapılması zorunlu olarak görülen çok fazla çoklu görev üstlendikleri görülmektedir. Sosyolog Barbara Schneider, çoklu görevlerin çoğunun insanlar için stresli olup olmadığını anlamak çabası içerisine girmiştir. Schneider, erkeklerin çoklu görevlerin zevkli olduğuna düşünme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ancak buna katılma olasılıklarının daha düşük olduğunu ortaya koymuştur ve kadınların haftada yaklaşık elli saat çoklu görev yaptıklarını ve bu durumun onları strese soktuğunu tespit etmiştir. Aynı anda birden çok şey yapmaya çalışırken en çok strese giren grup anneler olmuştur (Headlee, 2022).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Modern çağın zorunlu getirilerinden olan serbest zaman, giderek herkesin hayatına daha fazla oranda nüfuz etmektedir. Araştırma değişkenlerinden biri olan kırsal ve kentsel yaşamda ev kadınlarının serbest zaman alışkanlıkları incelendiğinde kentin sunduğu bazı sosyal, kültürel etkinlik ve eğlence olanakları kentliler arasında ön plana çıkarken köyde yaşayanların henüz bu kadar imkâna ve çeşitliliğe sahip durumda olmadıkları tespit edilmiştir. Kentsel mekân, bireyin gündelik pratiklerini yaşamasına olanak sağlayan ya da bu olanaklardan mahrum bırakan çoklu sosyal ve kültürel görünümleri ortaya çıkardığı için tarihten bugüne evrimsel bir öneme sahiptir. Şöyle ki kentsel mekânda yeme-içme yeri olan restoran, kafe ve pastaneler; eğlence yeri olan sosyal etkinliklerin yapıldığı sinema, tiyatro, sergi salonları, kongre merkezleri, konser alanları, sosyal kulüpler, vakit geçirme yeri olan parklar ve bahçeler; serbest zaman aktivitesi olarak çeşitlilik sunmaktadır. Kırsal alanlarda yaşayanlar açısından ise, köyde, ağırlıklı olarak insan gücüne dayanan tarım ve hayvancılık işlerinin yorucu olması ve belli bir mesai saati gerektirmemesi serbest zamanlarında kentsel alanlardaki gibi ayrışmasının önüne set çekmektedir. Buna karşın kırsal ve kentsel yaşantıda kadınların çoğunluğu ataerkil ideolojinin sunduğu toplumsal cinsiyet rollerine

bağlı olarak yüklenen sorumlulukların yoğunluğundan dolayı serbest zaman yoksunluğu çekmektedir. Serbest zamanı kendilerini rahatlatacak yeni güne ve aynı tempoya hazırlayacak, dinlenmeyi sağlayacak bir zaman dilimi olarak görmeleri serbest zaman yoksunluğunu oluşturan başlıca faktördür. Çünkü görüşmeye katılan bireylerin çoğunluğu yoğun olarak serbest zaman deyince akıllarına dinlenmek gelmektedir. Elbette dinlenmek kişiyi gündelik hayata keşmekeşinden uzaklaştırmak için pozitif bir faktör olarak düşünülmesine karşılık, rutin bir davranış haline geldiğinde gizil bir fonksiyon olarak zorunluluğa dönüşmekte ve serbest zamanların pozitif faydasından bireyi uzaklaştırmaktadır.

Ekonomik sermayede ev kadınlarının serbest zaman aktivitelerine katılımı doğrudan etkileyen önemli parametreler arasında yer almaktadır. Görüşmeye katılan kadınların birçoğu evlenmeden önce iş gücü piyasasında yer alırken evlendikten ya da çocuk doğurduktan sonra ev dışı bir işte çalışmak istemelerine rağmen çalışmamışlardır. Bu durumun temelinde de eşin kıskançlığı, geleneksel baskı, çocuk bakımı gibi faktörlerin oldukça etkili olduğuna dair fikirleri ifadelerinde ortaya koymuşlardır. Düşük sosyo-ekonomik yapıdaki kadınların kentsel alanlarda çalışmamasının temellerinde bu tür faktörlerin etkisi söz konusu iken, kırsal alanlarda kadınların ev dışı üretimin içinde oldukları (bağ-bahçe, tarla vs) tespit edilmiştir. Ancak kırsal alanlarda yaşayan ve kısmen kentte yaşayan bir kısım ev kadınları, ev dışına çıkmadan günlük rutin ev işlerinin yanında kendi el emekleriyle üretimde buldukları ürünleri (el işi, tülbent, seccade işleme, dikim vs.) satmakta ve ekonomik bir gelir elde etmektedirler. Kadınlar kendi emekleriyle kazandıkları bu ücretleri dahi evin ihtiyaçları, eşin ve çocukların ihtiyaçları için kullanmakta, serbest zaman aktivitelerine katılmak için kullanamamaktadırlar.

Araştırmada ev kadınları gündelik hayatın monotonluğundan, ev içi sorumlulukların yoruculuğundan o kadar bunalmış durumdadırlar ki 'evden

çıkarak, ev dışında vakit geçirmek' düşüncesi onlar için bir kurtuluştur. Ama kır ve kent *yaşamı* arasında serbest zaman faaliyetlerinin ifade ettiği anlamlarda farklılık göstermektedir. Kentte yaşayan görüşmeciler serbest zamanlarında yoğun olarak ek bir ücret ödeyip faydalanacağı serbest zaman etkinliklerini tercih ederken (sinema, alışveriş, çeşitli kurslar), köy yaşamındaki kadınlar daha çok komşu oturmaları (yine farklı bir evde gün oturmaları), altın günleri, düğün ve cenazeleri en çok katıldıkları serbest zaman faaliyeti olarak görülmektedir. Düğün ve cenazeler kırsal kesimdeki kadınlar için akrabalarını görme, toplu bir mecliste bulunma adına çok önemli ve onları mutlu eden bir faaliyet iken, kentte yaşayan kadınlar için katılması mecburi olan zevk ve mutluluk almaktan öte sosyal bir sorumluluktur. Kentte ve kırdaki gerçekleştirilen 'altın günü' olgusu da farklılık göstermektedir. Kırdaki yapılan günler evlerde pasta börekli bir oturma iken kentte yapılan altın günleri kapalı serbest zaman faaliyetlerinin gerçekleştiği kafe, restoran ortamına taşınmıştır.

Araştırmada gün içerisinde kendine yeterince vakit ayırabildiğini ifade eden sınırlı sayıda görüşmecide olmuştur. Ancak görüşmecilerin kendisine vakit ayırabilmesi için önce evdeki sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini belirtmesi oldukça önemlidir. Kendisine serbest zaman ayırdığını düşünen kadın, çocuklar gelmeden evde olmalı ve yemeklerini hazırlamalıdır. Çocuklarını ve eşini mağdur etmeden, evin ihtiyaçlarını aksatmadan kendine vakit ayırabilir. Zamanlarının çoğunu ev-içi görevlere ve yükümlülüklerle ayırması nedeniyle gündelik yaşamın sürdürülmesinde ağırlıklı rol üstlenen ve toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak toplumun kadına yüklediği misyonu tamamlamaya çalışan kadınlar "sessiz bir vazgeçiş" içerisinde olup kendilerine istedikleri ve ihtiyaçları olduğu kadar serbest zaman ayıramamaktadırlar. Çocuklara bakmak, onların eğitim ve sağlığıyla ilgilenmenin genellikle kadının sorumluluğuna bırakılması, ev işlerinin kadın tarafından yapılması gerektiği algısı ve genelde ev kadınlarınca da doğru olan, yapılması gerekenin bu olduğu düşüncesi ile kendilerini mecbur

hissetmeleri serbest zaman yoksunluğunun oluşmasına etken olmuştur. Elbette bu yoksunluk, kadınların kendilerini ev içi rutinlerin dışında anlamlandırmak adına programlı hareket etmeye sevk etmiştir.

Bu bağlamda, kadınların, ancak ataerkil sistemle üstü örtülü bir anlaşmayı vurgulayan, çoklu görevler diye tabir ettiğimiz zorunlu görülen birincil görevlerini tamamlamak koşuluyla çeşitli etkinliklere katılabilmeleri onları programlı hareket etmeye yönlendirmiştir. Onların gündelik yaşamlarında kendilerine ait bir zaman dilimi yaratma ve dolayısıyla rutinin dışına çıkarak farklı bir aktivite içerisine katılması gündelik yaşamı planlama becerisiyle oluşmuştur. Günlük rutinlerden kurtulup serbest zaman yaratan kadınların, serbest zamanlarını rutinleştirme(me)leri de göz önünde bulundurulması gereken bir olgudur.

KAYNAKÇA

- Beck, M. E. and Arnold, J. E. (2009). Gendered time use at home: An ethnographic examination of leisure time in middle-class families. *Leisure Studies*, 28(2), 121–142.
- Bittman, M. and Wajcman, J. (2000). The rush hour: The character of leisure time and gender equity. *Social Forces*, 79, 165–189.
- Brown, P. and Brown, W. (1999). Women And Leisure: Does All Work And No Play Make Jill Unwell?, *World Leisure & Recreation*, 41:1, 11-14
- Csikszentmihalyi, M. (2018). Akış: Mutluluk Bilimi, (Çev. Esra E. Orhan), 3. Basım, Ankara: Buzdağı Yayınevi.
- Deem, R. (1996). 'No time for a rest? an exploration of women's work, engendered leisure and holidays, *Time and Society*, 5(1), 5–25.
- Eriş, B. (2021). Şimdi Değilse Ne Zaman, İstanbul: Alfa Yayınları.

- Green, E. and Singleton, C. (2006). Risky Bodies at Leisure: Young Women Negotiating Space and Place, *Sociology*, 40(5): 853-871.
- Haworth, J.T. (1997). *Work, Leisure and Well-being*, Routledge, London
- Headlee, C. (2022). Hiçbir Şey Yapmama Sanatı: Çok Çalışmaktan, Fazla Mesaiden Nasıl Kurtulur ve Hayatın Tadını Çıkartırız, (Çev. Mervener Vural), İstanbul: Nova Kitap.
- Henderson, A.K. and Hickerson, B. (2007). Women and Leisure: Premises and Performances Uncovered in an Integrative Review, *Journal of Leisure Research*, 39:4, 591-610,
- Howe, C.A. and Rancourt, A.M. (1 990). The importance of definitions of selected concepts for leisure inquiry. *Leisure Sciences*, 12, 395-406.
- Juniu, S. and Henderson, K. (2001). Problems in Researching Leisure and Women: Global Considerations, *World Leisure Journal*, 43(4): 3-10.
- Kılıç, M. (2019). Leisure Time Deprivation. *Modern Leisure Studies*, 1(1), 1-12.
- Kılıç, M. (2020). Sapkın Serbest Zaman. *Modern Leisure Studies*, 2(1): 1-10.
- Kılıç, M. (2021). Akademisyenlerin "Serbest Zaman Yoksunluğuna" Etki Eden Unsurlar: Düzce Üniversitesi Örneği. *Sosyolojik Düşün*, 6 (1) , 89-111.
- Mattingly, M. J. and Bianchi, S. M. (2003). Gender differences in quantity and quality of free time: The U.S. experience. *Social Forces*, 81, 999–1030.
- Mullahy, J. and Robert, S. A. (2008). *No time to lose? Time constraints and physical activity*. Cambridge, MA.
- Rojek, C. (1999). Deviant leisure: the dark side of free-time activity. In E.L. Jackson and T.L. Burton (Eds.), *Leisure studies: Prospects for the twenty-first century* (pp. 81-96). State College, PA: Venture.
- Sanchez, L. and Thomson, E. (1997). Becoming mothers and fathers: Parenthood, gender, and the division of labor. *Gender & Society*, 11: 747–772.

- Sayer, L.C. (2005). Gender, time, and inequality: Trends in women's and men's paid work, unpaid work, and free time. *Social Forces*, 84, 285–303.
- Shaw, S. M. (1985). Gender and leisure: Inequality in the distribution of leisure time. *Journal of Leisure Research*, 17, 266–282
- Stebbins, A. R. (1997a). Casual leisure: a conceptual statement, *Leisure Studies*, 16:1, 17-25,
- Stebbins, A. R. (1997b). Serious Leisure: A Conceptual Statement, *The Pacific Sociological Review*, 25(2): 251-272.
- Thrane, C. (2000). Men, Women, and Leisure Time: Scandinavian Evidence of Gender Inequality, *Leisure Sciences*, 22:(2): 109-122.
- Tosyali, A. F. and Harma, M. (2021). The role of co-regulation of stress in the relationship between perceived partner responsiveness and binge eating: A dyadic analysis. *International Journal of Psychology*, 56(3), 435-443.
- Wimbush, E. (1987). 'Mothers with young children - understanding their leisure', in Henry, I. (ed.) *Women's Leisure: Constraints and Opportunities*, LSA, Brighton, pp. 13-26.
- Zuzanek, J. and Smale, B. J. A. (1997). More work-less leisure? Changing allocations of time in Canada, 1981 to 1992. *Society and Leisure*, 29, 73–106.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Words such as leisure and recreation refer to many different meanings. Those working in the field have criticized the lack of definitional consistency since leisure began to be studied seriously over 50 years (Howe and Rancourt, 1990: 390-392). In the inability to demonstrate the standardization of leisure time, differences arise due to the diversity of gender, age, culture, class, and socio-cultural factors. But leisure is often associated with where individuals exercise

their “freedom of choice” and is often characterized by freedom from constraints related to employment, housework, and other social obligations.

Method

The research includes housewives living in Düzce. The participants of the research are housewives from different socio-cultural backgrounds. Interviews were conducted with 20 women aged between 27 and 50. Nine of the participants reside in urban areas, and eleven participants reside in rural areas. The qualitative research method was used in the research.

In order to analyze the research results, thematic data analysis was used. The interviews were held in four different regions: Düzce Fevziler Village, Küçük Mehmetler Village, Aziziye Mahallesi, and Yeşiltepe. Participation in the interviews was voluntary. The interviews were carried out between 11 March 2022 and 5 May 2022 in an average of 3 months.

Findings (Results)

Leisure time, one of the obligatory returns of the modern age, is increasing in everyone’s life. Urban space has an evolutionary significance from history to the present, as it reveals multiple social and cultural aspects that allow or deprive the individual to live their daily practices. Namely, eating and drinking places such as restaurants, cafes, and patisseries in the urban space; recreations like concerts; social clubs and holiday venues; parks and gardens as places to spend time; cinemas, theaters, exhibition halls, and congress centers where social activities are held offer variety of leisure time activities. For the villagers, the heavy and tiring agricultural work based on manpower in the village, the very low level of income, and the distribution of work to different areas, especially in villages where there is no specialization in a certain product branch, are seen among the negative aspects of village life. Most women living in rural and urban areas lack leisure time due to the intensity of the responsibilities undertaken depending on the gender roles offered by the patriarchal ideology.

The main factor generating the lack of leisure time is that women see it as a period that can relax them, prepare them for the new day and the same tempo, and provide rest. Among the factors affecting the participation of housewives in leisure practices, the economy is followed by health. However, many housewives cannot work outside the home despite their desire to work under the pressure of patriarchal ideology. However, women living in rural areas and partially urban housewives sell their own handicraft products (cheesecloth, prayer rug, sewing, etc.) without leaving the house and earning an economic income. Women even use these wages earned by their own labor for the needs of the house (e.g., for the spouse and child), and they cannot use it to

participate in leisure activities. In the research, housewives are so overwhelmed by the monotony of daily life and the exhaustion of domestic responsibilities that the thought of "leaving the house, spending time outside the home" is a salvation for them. But the meanings of leisure activities differ between rural and urban *life*. While the interviewees living in the city prefer leisure time activities (cinema, shopping, various courses) that they can benefit from by paying an additional fee for that time, women in village life mostly participate in neighbor visits (again, they live in a different house), altın günü, weddings, and funerals as the leisure activities. While weddings and funerals are very important for rural women to see their relatives and hold a collective assembly, and make them happy, for women living in the city, it is a social responsibility beyond pleasure and happiness. The phenomena, 'altın günü' held in the city and the countryside, also differ. While these activities, organized in the countryside, refer to spending time in houses while eating cakes and pies, altın günü in the city were moved to the cafe and restaurant environment where leisure activities were held.

Conclusion and Discussion

In the study, the woman who thinks she has leisure time should be at home and prepare meals before the children arrive. She can take time for herself without disrupting the house's needs and making her children suffer. Women, who play a major role in the maintenance of daily life due to devoting most of their time to domestic duties and obligations, and who try to complete the mission that society imposes on women due to gender roles, cannot find leisure time for themselves. The following were the main factors for women's lack of leisure time: taking care of children, their education and health, the perception that women should do housework, and the thought that this is the right thing to do. In this context, the fact that women can participate in activities only on condition that they complete their primary duties, emphasizing an implicit agreement with the patriarchal system, has led them to act in a programmed manner. Creating time for themselves in their daily lives and thus meeting a different lifestyle by stepping out of the routine has been achieved by acquiring the habit of planning daily life to participate in leisure activities. Women started to care and be cared about themselves first by making a schedule to create a time of their own without disrupting their domestic duties. Women, who participate in the field where social roles can realize themselves and be independent of the obligatory network of relations through leisure activities, thus have the opportunity to leave their daily routine and the social environment they live in. It is also a phenomenon that should be considered that women who could get rid of daily routines and create leisure time can routinize their leisure time.